

Риб'янець С.А., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету

Соболь О.І., к.ю.н.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВІВ В УКРАЇНІ

Ще на початку 90-х минулого століття правоохоронці виступали з ініціативою необхідності запровадження приватної детективної діяльності. Українські приватні детективні агентства - поза правовим полем. Тим не менш, це не заважає їм активно розвиватися, конкурувати і піднімати ціни на свої послуги. За оцінками фахівців, сьогодні в Україні налічується близько 2,5-3 тисяч детективних агентств. Більшість з них оформлені як засоби масової інформації, а у сфері «послуги» у них значиться: «журналістські розслідування», або працюють під вивіскою інформаційного бюро або охоронного агентства. Спектр послуг у них широкий: від стеження за людиною до пошуку зниклих. Також детективні агенції займаються пошуком родичів, запобіганням шлюбних афер, проведенням незалежних розслідувань, кадровою безпекою організацій, перевіркою бізнес-партнерів тощо. Зокрема, можуть навіть допомогти вирішити дрібні внутрішні проблеми в компанії.

В Україні такий вид діяльності тривалий час був офіційно не визнаний та не був законодавчо врегульованим, хоча фактично приватною детективною діяльністю давно та плідно займаються не лише фізичні особи, а й юридичні. За неофіційними даними, зараз в усіх регіонах України працює декілька тисяч приватних детективів і приватних детективних агентств, і їхні послуги користуються великим попитом серед бізнесу, політиків, адвокатів.

Верховна Рада України прийняла у першому читанні закон «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Закон визначає: види та правовий статус суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності; види детективних послуг, що можуть надаватися суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності, права та обов'язки цих суб'єктів; питання підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, які здійснюють приватну детективну (розшукову) діяльність.

Діяльність детективних агентств контролюватиме Міністерство юстиції України. Необхідно, щоб в Україні, як і у більшості країн світу приватна детективна діяльність була визнана на державному рівні, врегульована законами й оптимально використовувалася задля збільшення можливості громадян у захисті своїх законних прав та інтересів.

Функції та завдання приватних детективів і приватних детективних агентств майже такі, як і у правоохоронних органів. Однак, коли громадяни за деякими особистими причинами не можуть звернутися до цих органів, то їх функції беруть на себе приватні детективні агентства. Так, ці суб'єкти приватної детективної діяльності надають істотну допомогу суб'єктам підприємницької діяльності у вивченні репутації та фінансового стану позичальників та інших партнерів, їх спроможності реально виконувати взяті на себе фінансові зобов'язання, що у значній мірі запобігає укладанню ризикованих угод та ухиленню боржників від сплати заборгованості.

Існує цілий ряд законопроектів про приватну детективну діяльність, розроблених різними авторами, але які не отримали законодавчої підтримки. Але з кінця 2015 р. питання законодавчого врегулювання здійснення приватної детективної діяльності постало знову на передній план. 28 грудня 2015 р. народними депутатами М. Паламарчуком (БПП), А. Кожем'якіним («Батьківщина»), О. Продан (БПП), А. Тетеруком («Народний фронт») та іншими було зареєстровано новий проект закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» (№ 3726). 19 квітня 2016 р. з другої спроби цей законопроект було прийнято у першому читанні.

13 квітня 2017 р. із прийняттям Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» завершилася більш ніж двадцятирічна історія легалізації приватного розшуку в Україні і почався новий етап у розвитку професії приватного детектива.

Закон визначає загальні правові засади організації приватної детективної діяльності в Україні як одного з шляхів забезпечення конституційних гарантій людини та громадянина на захист своїх законних прав та інтересів.

Відповідно до Закону така діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, диспозитивності, об'єктивності та неупередженості, дотримання прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, поваги до людської гідності, добросовісності, незалежності суб'єктів приватної детективної діяльності, конфіденційності та збереження професійної таємниці, взаємодії з правоохоронними органами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Приватним детективом може бути громадянин України, який досяг 21 року, володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту або стаж роботи в оперативних підрозділах або органах досудового розслідування не менше трьох років, що пройшов відповідне навчання з метою здійснення приватної детективної діяльності і отримав відповідне свідоцтво про право займатися такою діяльністю, не перебуває на обліку в органах охорони здоров'я у зв'язку з психічним захворюванням, алкоголізмом чи наркоманією, не має судимості.

Порядок видачі свідоцтва про право на приватну детективну діяльність затверджується Кабінетом Міністрів України. Приватну детективну діяльність в Україні визначено як підприємницьку, бо за відсутності Закону ця діяльність на теперішній час здійснюється за законом України «Про підприємницьку діяльність», де передбачено надання послуг за КВЕД 8030 «приватні розслідування». Таким чином, таку діяльність може здійснювати будь-який суб'єкт господарювання, можливо і не підготовлений належним чином. Послуги приватного детектива надаються на платній договірній основі. Але чи

можна погодитися з тим, що приватні детективи зможуть працювати одноосібно як ФОП. На нашу думку, вони, як і приватні нотаріуси, чи приватні виконавці є суб'єктами надання публічних послуг, тобто частини послуг, які надаються державними органами. Вказані суб'єкти можуть створювати об'єднання приватних детективів. При цьому діяльність приватних детективів буде дозволена як в Україні, так і за її межами. Тому зазначення в Законі цієї діяльності як господарської не є таким, що відповідає її меті та завданням.

Законодавець надав можливість приватним детективам займатися доволі широким спектром питань, які були лише у компетенції правоохоронних органів, але відтепер приватна та державна система доповнюватимуть одна одну. Головне, що детективи зможуть збирати та фіксувати інформацію, яка надалі зможе використовуватися у цивільному, господарському, адміністративному та кримінальному судочинстві, що додасть громадянам додаткові можливості при захисті своїх прав та особистих інтересів у судах. Інформація, отримана приватними детективами, згідно з документом, є професійною таємницею, яка не підлягає розголошенню, є конфіденційною, крім випадків, коли вона має факти підготовки чи замаху на вчинення кримінального правопорушення (про такі факти детективи зобов'язані повідомити правоохоронним органам з передачею підтверджуючих матеріалів).

Слід зазначити, що прийнятий Закон має як своїх лобістів, так і опонентів, утім, більшість експертів і фахівців сходяться на тому, що подібний акт в Україні необхідний вже давно.

Глава Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності А. Кожем'якін та перший заступник керівника фракції «Народний фронт», член Комітету ВР з питань національної безпеки і оборони, співавтор цього законопроекту А. Тетерук також згодні, що Закон дасть змогу легалізувати та вивести з тіні діяльність великої кількості приватних детективів в Україні. Адже, додає виконавчий секретар ГО «Український Детективний Союз», директор групи детективних підприємств «Компанія приватних

розслідувань» І. Цмінський, послуги таких спеціалістів необхідні кожному українцю, і з роками попит буде лише рости.

Разом з тим Закон має істотні недоліки. Зокрема, у документ не потрапили основні моменти, які необхідні ринку приватних детективних послуг. Як наголошує адвокат Т. Самборський, приватні детективи позбавлені права на оперативно-розшукову діяльність, яка залишається суто за державними правоохоронними органами, як і право на негласний збір інформації.

А ще деякі види діяльності, враховуючи спеціальні умови їх проведення, не будуть мати необхідної ефективності. Наприклад, фото-, відео- та аудіофіксація не допускається без письмової згоди особи, щодо якої вона проводиться. Крім того, у Законі не закріплено правовий статус інформації, яку добуватимуть приватні детективи. Така інформація не є допустимим доказом у суді, правоохоронні органи повинні її перевіряти, що буде сприяти затягуванню судового процесу. Все це фактично зводить нанівець сенс детективної роботи.

Не задоволені фахівці також і вимогу щодо обов'язкової вищої юридичної освіти, яку слід замінити на просто вищу освіту, оскільки майбутні детективи все одно мають проходити відповідну підготовку.

Дійсно, у прийнятому Законі, ще є багато проблемних моментів, що можуть призвести до тінізації певної частини легальних детективних агентств, але завдяки народним обранцям і прогресивно мислячим учасникам цього ринку, проблеми можна буде вирішити своєчасними поправками до вже чинного Закону. Отже, законодавче врегулювання приватної детективної діяльності зробить детективну (розшукову) діяльність максимально ефективною, незалежною і належним чином захистить конституційні права громадян України.